

K. Jasiński, ILUSTRACJE KALENDARZOWE W RĘKOPISIE WROCŁAWSKIM Z OKOŁO 1300 R. (Kwartalnik Historii Kultury Materialnej, R. VII, nr 2, Warszawa 1959, s. 203—228, z 24 tablicami).

Przedmiotem rozważań Autora jest najstarszy, znany dotąd i w całości dochowany zabytek polskiej ikonografii kalendarzowej. Wychodząc od wstępnego omówienia ogólnego stanu badań w zakresie ikonografii kalendarzowej polskiej i obcej, rozważania swoje ujmuje Autor w dwóch zasadniczych częściach poświęconych ustaleniu czasu i miejsca powstania rękopisu oraz analizie materiału ilustracyjnego. Omawiane ilustracje kalendarzowe stanowią część składową bogato iluminowanego psalterza, przechowywanego w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Choć autorstwo rękopisu jest anonimowe, jego śląska proveniencja znalazła zgodne uznanie w dotychczasowej literaturze. Należy jednak stwierdzić, iż nie wszystkie przesłanki, przyjęte przez Autora jako argumentacja śląskiego pochodzenia rękopisu, są słuszne. Przemawia za tym fakt pozostawiania rękopisu w klasztorze wrocławskich klarysek do momentu sekularyzacji w r. 1810, natomiast nie wskazuje na to obecność orła na pierwszej miniaturze rękopisu z postacią św. Franciszka. Nie jest to bowiem — jak przyjmuje Autor za Podlachą — orzeł heraldyczny, identyczny z używanym przez Piastów (s. 209, 210). Orzeł Piastów śląskich, fundatorów opactwa Św. Klary we Wrocławiu, uformował się w swojej postaci heraldycznej już od czasów Henryka Pobożnego, przyjmując na piersi księżycową przepaskę. Dokumentują to dostatecznie znane pieczęcie Henryków wrocławskich i głogowskich z drugiej połowy XIII w. Orzeł na miniaturze św. Franciszka, nie ujęty w ramy heraldyczne, tj. na tarczy, bez znaku półksiężyca, posiada raczej charakter symbolu dewocyjnego (orla ewangelicznego), który w takiej postaci występuje współcześnie w godłach napieczętych książąt Karyntii czy Meranu¹ i jako motyw przemawiający za śląskim pochodzeniem nie może być brany pod uwagę.

Przeprowadzona sumiennie analiza paleograficzna i stylistyczna rękopisu dała podstawę do określenia miejsca i czasu jego powstania. Sam kalendarz, w treści swojej ubogi, bo wyznaczający tylko 127 dni określonych imionami świętych patronów, nie pozwala na ściślejszą lokalizację i datowanie. Ponieważ stanowi on część składową rękopisu wrocławskiego, przyjmuje Autor jego powstanie na lata około 1300 r. w klasztorze wrocławskich klarysek.

Omówienie samych ilustracji kalendarzowych, dotąd tylko ubocznie wzmiankowanych przez A. Klossa, należy uważać za najcenniejszą część opracowania. Ich opis dany przez Autora uzupełniają reprodukcje poszczególnych kart kalendarza wrocławskiego. Przedstawione w treści ilustracji tzw. zajęcia miesięczne, na które składają się sezonowe zajęcia rolnicze oraz czynności higieniczno-medyczne, symboli-

¹ S. Mikucki, *Heraldyka Piastów śląskich* (Historia Śląska, t. III, Kraków 1936, s. 485—486).

zują jako całość pracę i zajęcia rolnika w ciągu roku. Sceny higieniczno-lekarskie, należące do rzadziej występujących przedstawień w ikonografii kalendarzowej, znalazły w opracowaniu bardzo staranną interpretację w świetle dochowanych wierszy medycznych. W analizie materiału ilustracyjnego główna uwaga zwrócona została nie tyle na stronę opisową zabytku ikonograficznego, co na ustalenie typu reprezentowanego przez ilustracje oraz wzorów, na których je oparto. W świetle wywodów Autora, popartych materiałem porównawczym, wydaje się niewątpliwe, iż cykl zajęć miesięcznych ilustrowany w kalendarzu wrocławskim wykazuje silne powinowactwo z cyklem ilustracji Psalterza magdeburskiego z r. 1276 i wskazuje na związek ilustracji śląskich z grupą turyngsko-saską.

Na marginesie ilustracji kart kalendarzowych rękopisu monachijskiego, dołączonych do artykułu dla podkreślenia związku ilustracji śląskich z grupą cyklu saskiego, nasuwa się uwaga, że Autor nie określił bliżej ich chronologii. Haseloff zalicza rękopis monachijski do szkoły malarskiej XIII w., choć jest on niewątpliwie późniejszy od rękopisu wrocławskiego. Występująca w wykazie świąt niedziela wielkanocna pod datą 27 marca (*Resurrectio*) pozwala na bliższe datowanie tego kalendarza. W granicach bowiem jego przybliżonej chronologii data święta Wielkanocy w dniu 27 marca przypadać mogła tylko w latach 1250, 1323, 1334 i 1345. Można zatem z dużym prawdopodobieństwem, w oparciu o analizę paleograficzną, przyjąć datowanie reprodukowanych kart kalendarza monachijskiego na r. 1323 lub 1334.

Wysunięte wyżej uwagi charakteru raczej marginesowego bynajmniej nie obniżają wartości studium, które wzbogaca naszą literaturę fachową omówieniem i udostępnieniem w reprodukcji nie znanych dotąd bliżej ilustracji kalendarzowych pochodzenia polskiego, związanych ze Śląskiem. Nowa ta pozycja jest tym cenniejsza, iż stanowi w swojej treści źródło do dziejów kultury materialnej, godne uwagi archeologa, etnografa i historyka sztuki.

Marian Haisig

A. Míka, DIE WIRTSCHAFTLICHEN UND SOZIALEN FOLGEN DER HUSSITENBEWEGUNG IN DEN LÄNDLICHEN GEBIETEN BÖHMENS (Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, 1959, z. 4, s. 820—841).

Artykuł znanego już badacza stosunków wiejskich w Czechach w okresie feudalizmu, pracownika naukowego Instytutu Historii Czechosłowackiej Akademii Nauk w Pradze, jest próbą ogólnej syntezy sytuacji gospodarczo-społecznej na wsi czeskiej w XV w., w pierwszych 50 latach po zakończeniu wojen husyckich. Artykuł powstał w związku z przygotowywaną przez Autora większą pracą na temat problematyki wiejskiej XVI w. Tego rodzaju syntetyczne ujęcie czyni artykuł interesującym dla historyków innych krajów oraz dostarcza materiału do dyskusji i porównań.

Na wstępie artykułu Autor zastanawia się nad zniszczeniami wojennymi spowodowanymi przez walki husyckie w Czechach i dochodzi do wniosku, że były one w dotychczasowej literaturze poważnie wyolbrzymiane. Według Niego występujące po tych walkach na wsi czeskiej pustki nie muszą świadczyć o zniszczeniach wojennych, lecz mogły powstawać również z innych przyczyn, jak to miało miejsce w szeregu krajów nie zniszczonych przez wojny. Chociaż daleki jestem od negowania roli różnorodnych przyczyn wpływających na powstawanie pustek w XV w., to jednak w krajach Korony Czeskiej w XV w. według mego zdania wpływ wojen